

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilno avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovarisa
v Idriji.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovarish izhaja vsak petek popoldne.
Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 10— K
pol leta . . . . . 5—
četrt leta 2-50
posamezne številke po 10 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto. Priloge poleg poštnine 6 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste,
če se tiska enkrat . . . 14 h
" " " dvakrat . . . 12 " " " " " trikrat . . . 10 " " " " " za nadaljnja uvrščena od petit-vrste po 8 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovarisa
v Ljubljani.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Celibat učiteljic.

Trst, dne 31. januarja 1910.

Te dni je imelo tukajšnje laško učiteljsko društvo „Lega degli insegnanti“ društven sestanek, kjer se je med drugim razpravljalo tudi o tem, ali naj bi se učiteljicam dovolila možitev ali ne. Govorilo jih je več o stvari za in proti. Gospica Rexingerjeva izjavlja, da je le neumestna sramežljivost, da bi se namreč ne reklo, da so učiteljice željne moža, vzrok, ako se ne govori o stvari, kakor bi se rado ter zagovarja stališče, naj bi se učiteljicam dovolil zakon ter to tudi utemeljuje. Kakor hitro se je to iz časnikov zvedelo, priobčijo v „Piccolu“ neke učiteljice, ki „niso članice imenovane društva“, kakor same pravijo, protest proti izjavam gori omenjene učiteljice ter tudi one to utemeljujejo. Jaz, sama tudi učiteljica, sem popolnoma na strani onih, ki so za zakon, in sicer z občeloveškega stališča ter s stališča svobodoljubnosti.

Res je morda, da učiteljica-žena ne more popolnoma zadovoljivo izvrševati dvojnega poklica kot učiteljica in žena, oziroma mati. Pravim morda, ker poznam mnogo učiteljic, ki so omožene; ali so te morda slabše učiteljice? Na državnih ljudskih šolah so večinoma omožene učiteljice in vendar smatra ljudstvo te šole za najboljše. Sama sem tudi v svoji mladosti imela dve taki učiteljici, in danes, ko o tem razmišljam, ne morem očitati, da so nas zanemarjale. Izgovor torej, da bi omožena učiteljica morala zanemarjati šolo ali dom ali oboje, ne drži ali vsaj popolnoma ne. Nasprotno je pa res, da mi s splošno človeškega stališča moramo prepustiti človeku, in to je tudi učiteljica, kolikor največ svobode v njegovem dejanju in nehanju, ker se to ujema že s prosto voljo, ki mu jo je dal Bog in ki človeka povzdiguje nad vsa druga bitja. Sicer pa ima tudi učiteljica pravico do življenja, do mirnega družinskega koticčka, kjer se naj v krogu svojih dragih odpočije po trudapolnem delu kot njen moški kolega. Saj ni nikdar in nikjer storila obljube celibata. Ne smela bi tedaj izgubiti sadu vseh svojih dolgoletnih študij in muk, ako se tudi ona slučajno spomni, da je človek.

Seveda bi bilo še manj liberalno kot prepoved možitve, ako bi bile po zakonu učiteljice primorane ostati v službi po možitvi tudi tedaj, ako bi same tega ne želele. Tak zakon se pa gotovo nikdar ne sprejme. Ni se nam tedaj treba braniti zakona, ki bi določal, da se učiteljice smejo omožiti že iz kolegialnosti in ljudomilosti. Bog ve kolikim družinam in kolegijam bi bila s tem olajšana ekzistenca. Sicer pa tudi ni rečeno, da ima gotovo vsak zakon otroke, in posebno za tako žensko bi bilo daljno poučevanje v šoli razvedrilo.

Pa tudi one, ki so iz tega ali drugega vzroka proti možitvi učiteljic, nič ne izgubijo s tem, saj se lahko odpovejo službi, ko pridejo do tega, da se poročijo. Te tedaj nič ne izgubijo, druge pa morda mnogo pridobijo. Že čut pravičnosti nas mora tedaj prisiliti, da smo na njihovi strani v tem stremljenju, ki mu je podlaga prostost volje. Ako se mi temu upiramo, se zdimo podobne onemu sužnju, ki je tako vaju sužnosti, da se brani svobode, ko

mu jo ponudijo. In koliko bi bilo takih sužnjev? Nobeden menda. Me pa, ki hočemo veljati za izobražene, imamo toliko duha usuznjenosti v sebi, da se branimo na vso moč že tedaj, ko se komaj prikaže možnost, da se ne bo več toliko omejevala naša prosta volja. Res, skrajni čas je že, da postanemo res ljudje, ki imajo res razum in prosto voljo in si to prosto voljo izkušamo tudi ohraniti ter ne iščemo okov, ki bi nam jo še dalje oklepali.

Sicer se je pa zadnje čase uvedlo menda tudi na Dunaju, da se učiteljice smejo omožiti s pogojem, da si same plačajo suplentke, ko bi zaradi nosečnosti in poroda ne mogle poučevati. V Istri učiteljice smejo od slučaja do slučaja ostati učiteljice tudi po poroki, ravnotako na Štajerskem.

Tržačanka.

Javna ljudska predavanja v Trstu.

Naš neumorno delavni odsek za javna predavanja, namenjena v prvi vrsti preprostemu ljudstvu, je priredil slednje čase zopet par srečno izbranih in dobro uspešnih javnih predavanj. Pri tej akciji sodelujeta, kakor smo že omenili svoječasno, tržaško učiteljsko društvo in akademično društvo „Balkan“. Rekli bi, da ti društvi dejanski izvršujeta besede medicina M. Černiča, ki je izjavil na III. narodno-radikalnem shodu v Ljubljani: naj akademiki „stopijo v zvezo z učiteljstvom in položite temeljni stranki dela demokratske in narodne ideje“.

O predavanjih samih, v kolikor jih še nismo omenili, nekoliko podatkov.

Dne 12. decembra 1909 se je vršilo šesto predavanje, in sicer v glediški dvorani tržaškega „Nar. doma“. Govoril je dr. Fr. Ilešič o tržaških Slovanih leta 1848. Vkljub najneugodnejšemu vremenu se je udeležilo tega velezanimivega predavanja ogromno število poslušalcev, ki so napeto poslušali izvajanja simpatičnega in rutiniranega predavatelja. Šteli smo od 450 do 500 poslušalcev; v tem pogledu, menda rekord slovenskih predavanj.

Dne 27. in 28. decembra m. l. pa je predaval v sokolovi dvorani tržaškega „Nar. doma“ medicince Mirko Černič o človekovem postanku, razvoju in koncu.

Obe predavanji sta bili deločeni samo za odrasle. Predavatelj je sprovedel svoje slušalce (povprečno 150 na število) skozi misterije rojstva, množenja in razpada človeškega bitja. Njegovi predavanji so ilustrovali posrečene skioptične projekcije.

Sredi vrvenja pustnega življenja je privabilo dne 11. januarja predavanje dr. Iv. Merharja, profesorja tukajšnje gimnazije, vendarle častno število (nad 120) poslušalcev. Predavatelj si je izbral temo: Prešeren in ilirska ideja. Naturalistično nam je skiciral Prešernovo idealno osebnost ter tedanjililski pokret in njegove nositelje. Težki predmet nam je znal predavatelj lahko umevno podati.

Dne 23. januarja 1910. je ponovil naš tovariš Ferdo Plemič svoje predavanje o kulturnem razvoju človeštva v tretjič, in sicer takrat na povabilo tamošnje čitalnice v Prvačini. Vkljub nasprotovanju goriških klerikalnih časopisov je prihitelo nad 300 poslušalcev, ki so pazno poslušali njegovo z živim ognjem za predmet navdušeno besedo. Tudi to predavanje so ilustrovali skioptične slike.

Tako je priredil odsek za javna ljudska predavanja z žilavo vztrajnostjo in s požrtvovalnim sodelovanjem predavateljev že deset predavanj tekom štirih mesecev.

Upati je, in z dna srca želimo, da bi ta odsek ne omagal na svoji poti, težki sicer, a hvalevredni. „Na delo med ljudstvo!“ ta klic naj ga bodri v vseh neprilikah.

Kot kronisti omenjamo, da se je dose-danjih predavanj udeležilo nad 2000 poslušalcev; povprečno računano tedaj nad 200 poslušalcev pri enem predavanju.

Sklepno moramo omenjati še neobično požrtvovalnost g. inž. Škaberneta, ki je spretno vodil skioptične projekcije. —

Literarna zgodovina narodnega gospodarstva.

Izbrani eseji.

Spisal F. L. Tuma.

Kaj je narodno gospodarska veda.

Angleški profesor, pri katerem sem poslušal logiko, nam je stavil najprej vprašanje, kaj je ta predmet, in odgovoril nato tako: „Kaj je logika, vidimo šele zadnje uro“. Skliceval se je pri tem na angleškega učenjaka, ki je dejal, da je treba najprej napisati o stvari celo knjigo, preden moremo odgovoriti na podobna vprašanja.

Ni samo sugestija te misli, če bi sledili radi temu zgledu. Profesor narodnega gospodarstva na škotski univerzi v Edinburghu izjavlja podobno v uvodu svoje velike učne knjige Principles of Political Economy, da je nemogoče stisniti celo razpravo in študij v en sam stavek in da taka preliminarne definicije kateresikoli znanosti ne more biti niti zadostna niti izčrpana. J. Shield Nicholson nadaljuje potem: Obenem se zdi umestno in je v navadi, označiti v uvodnem poglavju bistvo glavne vsebine, stvar, za katero gre, in metodo, ki je porabljena pri takem sistematičnem študiju kateregakoli dela znanosti. Posebno si je želeli take preliminarne definicije pri politički ekonomiji, kjer kažeta tako adjektivni kakor substantivni na nekaj, česar se večina pisateljev skrbno izogiblje, zakaj o politički ekonomiji se splošno misli, da nima ničesar ali vsaj samo malo opraviti z občeno politiko na eni kakor z domačo ekonomijo na drugi strani. Morda je najbolje, če označimo stroko za sedaj v besedah Adama Smitha kot razisk o bistvu in povodih ljudske blaginje.

Tako se nam je pomuditi najprej pri besedi kot taki, pri glavni vsebini stroke, pri vprašanju metode, sistematike in njenega razmerja napram politiki, t. j. državi in napram domačemu gospodarstvu.

Do sedemnajstega in osemnajstega stoletja izprašujemo v človeški zgodovini zaman po pojavu, ki bi bil vsaj sličen oni panogi splošne vede in znanja, s katero se hočemo v nadaljnem podrobneje pečati. Naravno zato, da je tudi izraz iz razmeroma novega časa, četudi seže njegov koren tja do starih Grkov nazaj, (*oikos* = hiša in *politika* = javna zadeva, res publica) tako, kakor je bilo sploh pri znanstvenem prodiranju v navadi, posluževati se prastarih, večinoma iz grščine posnetih izrazov.

Narodno-gospodarska veda, pri Francozih *économie politique*, pri Angležih *political economy* in zadnji časi *economics*, pri Nemcih *Volkswirtschaft* nazvana, se je razvila po eni strani iz vedno globjega prodiranja zgodovinske vede, ki se je razcepila po principu delitve dela v vse polno samostojnih panog, po drugi strani iz triumfov narurne znanosti v sedemnajstem in osemnajstem stoletju, ko so presojali in merili tudi državo in družbo po načelih prirodnoznanstva.

Znanje se razvija polagoma in v tisti meri v znanost, v kateri preneha služiti edino neposredni potrebi in koristi. Ideal vede je, da raziskuje resnico zaradi resnice same, brez ozira na rezultat, neodvisno od interesov političkih strank in pospodarskih skupin. Vendar zato ne moremo pritrditi tistim, ki se sklicujejo pogosto na razliko med teorijo in prakso, ker v resnici takega nasprotstva ni. Na to nasprotje se sklicujejo preradi samo tisti, ki nimajo dovolj znanstvene naobrazbe, zakaj teorija ni nič drugega nego premišljevanje in raziskovanje o praksi. Vsekakor je res, da je praksa često več ali manj brez misli in brez predudarka. Ali misleča praksa bazira na teoriji.

Zibel narodno-gospodarske vede leži v Franciji, v najplodoviteji deželi Evrope. Razvila se je najprej kot quasi — znanost iz cele vrste filozofičnih in narurnih spoznanj, o katerih se nam bo še naderbneje pečati, njeno težišče pa se je preneslo kmalu na Angleško in tam jo je prvi konkretizoval Adam Smith v l. 1776. Oprostil jo je naturalističnega in sličnega balasta in s tem je stopil obenem v tako mogočen kontrast, da velja danes ta veda v njegovem, zgoraj kratko označenem smislu, kot skrajni ekstrem v okvirju splošne znanosti, kakor se je razvila do najnovejšega časa.

Notranjemu razvoju je odgovarjala njena zunanost. Ko je stala še vsa pod vtiskom prirodoslovja, so sa imenovali njeni teoretiki fiziokratje: *φύσις* = priroda in *νόμος* = zakon. Ali v nasprotju s prirodoslovno vedo ima opraviti vsaka znanost, ki raziskuje državo in gospodarstvo, s človekom in njegovimi dejanji, od katerih zahtevamo uravne odgovornosti in ki se razvijajo v historičnem pomenu besede.

Pojav francoskih fiziokratov, tudi ekonomisti nazvani, je smatrati pravzaprav kot reakcijo na tedaj vladajoče državno naziranje o splošnem gospodarstvu. Francoski minister Colbert je oče tistemu sistemu, ki je dobil ime merkantilizma.

Vse javno kakor zasebno gospodarstvo je bilo do najpodrobnejih detajlov urejeno po strogih državnih predpisih, in najobskurnejša obrt se je morala ravnati po njih.

Merkantilizem pomenja gospodarsko življenje po predpisih paragrafov; fiziokratje